

تحلیلی بر شناخت الگوی گسترش فضایی - کالبدی در شهرهای نفت خیز (مطالعه موردی: شهر آبادان)

★ دکتر صادق بشارتی فر^۱، استادیار، گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری واحد ماهشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، ماهشهر، ایران
سید جلال موسوی مهر، دانشجوی کارشناسی ارشد واحد ماهشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، ماهشهر، ایران

چکیده:

مطالعه الگوهای رشد کالبدی و فضاهای شهری و تحلیل ارتباط تحولات اجتماعی-اقتصادی که در شهرها رخ می دهد، امکان بازشناسی و تبیین نقش نیروهای اجتماعی در زندگی شهری و نیز فرایند بروز تغییر در شکل شهرها را فراهم می آورد. از این رو مطالعه و شناخت الگوی توسعه کالبدی-فضایی شهر به منظور هدایت آن در راستای توسعه پایدار شهری امری اساسی است. محدوده مورد مطالعه در این پژوهش شهر نفت خیز آبادان است. هدف اصلی این پژوهش شناخت الگوی توسعه کالبدی-فضایی شهر آبادان می باشد. نوع تحقیق بر حسب هدف کاربردی و روش بررسی توصیفی-تحلیلی می باشد. شناخت الگوی توسعه کالبدی شهر طی دو دوره سرشماری ۱۳۶۰ و ۱۳۹۰ مورد مطالعه قرار گرفت و با بهره گیری از مدل آنتروپی شانون و ضریب شاخص های موران، جینی، گری و همبستگی پیرسون الگوی توسعه کالبدی شهر مورد سنجش و تحلیل قرار گرفت. نتایج بدست آمده از مدل و ضرایب شاخص های مورد مطالعه نشان داده که نحوه ی توسعه کالبدی شهر آبادان در دوره ۱۳۶۰ به تأسی از عامل شکل گیری صنعت نفت بصورت متمرکز از نوع خوشه بوده، اما در دوره ۱۳۹۰ الگوی رشد کالبدی شهر به تبع عواملی همچون بازگشت مهاجران ناشی از جنگ تحمیلی، سیاست های واگذاری زمین به مردم و تغییرات اساسی در ساختار کالبدی شهر، به الگوی پراکنده تغییر دادند.

واژگان کلیدی: تحلیل، شناخت، الگو، توسعه ی کالبدی، شهر آبادان

مقدمه و بیان مسأله

شهر پدیده ای است مکانی-فضایی که در نقطه ای خاص ایجاد شده در زمان تکامل یافته و رشد کمی می یابد و در هر مقطعی از تاریخ، دگرگونی های کمی خود را به تغییرات کیفی مورد نیاز عصر خویش تبدیل می کند. (رحمانی، ۱۳۸۸، ۹۱). این دگرگونی در گذر زمان، شکل شهرها را به سوی هدف های ویژه ای سوق می دهد. شهرها، امروزه بیش از هر زمان دیگر از شرایط سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نظام های حاکم بر خود اثر می پذیرند که نه تنها در کالبد و فیزیک، بلکه در هر زمینه نشان از چیرگی ایده ها و اندیشه های فرمانروایان و گردانندگان شهرها دارند (حاتمی نژاد، ۱۳۸۵، ۳۸). ساختار فضایی شهر عرصه ای است که اینگونه رفتارها در قالب آن از روح به کالبد، از محتوای به فرم، از ذهنیت به عینیت، از تفکر به تجسم و از ایده به شکل تبدیل می شوند (علی اکبری، ۱۳۹۲، ۴۰). ساختار فضایی-کالبدی هر شهر به گذشته آن و عوامل و حوادثی مربوط می شود که شرایط محیط را در طول زمان برای ایجاد و برقراری آن بوجود آورده است (زیاری، ۱۳۸۲، ۸). شکل گیری ساختار فضایی - کالبدی شهرها بازتاب و برآیند طرز فکرها، بینش ها و اندیشه های متفاوتی است که در مکانها و زمان های مختلف حاکم بوده است و این بینش ها ی متفاوت ساخت های شهرهای متفاوتی را ایجاد می کنند (Housing, 2003, p54). تحولات فرهنگی - اجتماعی و اقتصادی قرن

^۱ نویسنده مسؤل (۰۹۱۷۳۴۴۴۷۲۵) sadegh.besharati@gmail.com